

PÁLČIVÉ PROBLÉMY BUDÚCNOSTI ČLOVEKA A ĽUDSTVA

K. VAVRINČÍK: Rok 2000 — spor o budúcnosť človeka. Smena, Bratislava 1981.

Otázky budúcnosti ľudského rodu, jeho osudov a perspektív zaujímali človeka už v dávnej minulosti, zaujímajú ho v súčasnej dobe a budú ho zaujímať i v ďalekej budúcnosti, pretože ani najvzdialenejšia budúcnosť neprivedie človeka k absolútnemu poznaniu, pretože vždy bude poznať iba súčasnosť a budúcnosť bude môcť len vedecky predpovedať. Problematikou budúcnosti človeka a ľudstva zaoberá sa Kornel Vavrinčík v knihe *Rok 2000 — spor o budúcnosť človeka*. Problematika, ktorú autor v knihe rieši, je nanajvýš aktuálna najmä z aspektu súčasného rozvoja socialistickej spoločnosti, rozvoja svetovej socialistickej sústavy i z hľadiska vedeckej prognózy budúcnosti ľudstva.

Analýzu tejto zaujímavej problematiky uskutočňuje autor so širokým rozhľadom o filozofickej, ekonomickej i sociálno-politickej problematike. Rozsah problémov, ktorý rieši, je stručne vyjadrený v úvodnej kapitole takto:

„Sme súčasťou prírody, vesmírne deje podmieňujú naše jestvovanie, splodila nás Zem, ktorú na odplatu meníme na nepoznanie, či už v dobrom alebo v zlom. Nie sme dielom nijakého zázraku, nestvorila nás nijaká nadprirodzená bytosť. Na to sme príliš nedokonalí a ochotní pýšiť sa svojimi nedostatkami. Mohla by byť božská Prozreteľnosť taká neprozreteľná? Nie, nikto nás neufapkal z hlíny, nevýchol nám dušu a ženu nestvoril z mužovho rebra. Nie sme teda výnimkou z obrovských procesov nekonečného vývoja hmoty, ba môžeme právom povedať, ako doteraz vieme, že sme ich najvyšším produktom.

Skúmame svoju minulosť a pokúšame sa vytvoriť si budúcnosť bez toho, aby sme sa zničili navzájom a poriad-

ny kus Zeme k tomu. Prírodné sily, ktoré sme ovládli, sú mohutné. Budeme vedieť ovládnuť aj naše vlastné sily, vymaniť sa z područia osudovosti a dokážeme, že závisí len od nás?“

Otázky takto nastolené treba riešiť najmä v súčasnej zložitej a rozpornej medzinárodnej situácii, kedy problém zachovania mieru stáva sa kardinálnou otázkou nielen v súčasnej existencii ľudstva, ale existencie ľudstva vôbec.

Knihou Kornela Vavrinčíka sa pokúša riešiť principiálne problémy existencie človeka a ľudstva nielen v súčasnosti, ale i v ďalekej budúcnosti. Autor zdôrazňuje, že orientácia na budúcnosť je zvlášť výrazná u mladých ľudí. Snahu orientovať sa na budúcnosť považujeme za jeden z typických znakov optimizmu mladého človeka a jeho snahu reálne sa transformovať do stavov a situácií, ktoré nemôže prežívať aktuálne. Vedecké predstavy o budúcnosti vyžadujú hlboké pochopenie zákonov vývinu, ktoré určujú súčasnosť, ale i pochopenie zákonov vývinu, ktoré určovali ďalekú i blízku budúcnosť. Ak vychádzame zo zákonov vývinu minulosti a súčasnosti, máme predpoklady poznať i trendy vývinu budúcnosti.

Takmer všetky filozofické systémy aspoň okrajovo riešia problematiku budúcnosti v súvislosti s problematikou času. Nedostatkou týchto riešení je to, že čas odtrhávajú od konkrétnych materiálnych procesov, a tak čas sa im premieňa vo zvláštnu substanciu nezávislú od konkrétneho materiálneho života človeka a ľudstva. Marxistické chápanie času vychádza z toho, že je objektívne reálnou formou existencie hmoty a nemožno ho oddeľovať od procesov, ktoré prebiehajú v prí-

rodnej a spoločenskej skutočnosti. Čas predstavuje dôležitú dimenziu v živote človeka i v živote ľudstva. V súvislosti s posudzovaním problematiky času dospievame k otázkam ako odkiaľ prichádzame, kto sme, kam spejeme? Čo je človek a ľudská spoločnosť? Aké sily formujú jeho osud a kam smerujú dejiny ľudstva? Má človek vôbec vplyv na svoju budúcnosť? Majú dejiny nejaký zmysel a akú úlohu v nich zohráva konkrétny človek? Tieto problémy možno na vedeckej báze riešiť iba z hľadiska vedeckej — marxisticko-leninskej filozofie. Z hľadiska našej filozofie nie je potrebné zvlášť uplatňovať a zdôvodňovať ideu, že otázka budúcnosti človeka a ľudstva je jednou zo základných otázok marxistickej filozofie. Jej všestranné riešenie vo všetkých odboroch vedy a jej filozofické zdôvodňovanie je potrebné najmä z hľadiska súčasného, geometrickým radom narastajúceho zrýchľovania zmien vo vývine spoločnosti. Marxisticko-leninský prístup k tejto problematike má zásadný význam, pretože podáva vedecký obraz budúcnosti, ktorý vyplýva z vedeckého poznania rozporov súčasného sveta. Materialistická dialektika nám umožňuje vidieť budúcnosť ako dimenziu času, ktorý je formou existencie materiálnej skutočnosti a ktorý vyjadruje dialektickú jednotu minulosti, prítomnosti a budúcnosti.

Kornel Vavrinčík rieši problematiku prítomnosti a budúcnosti človeka a ľudstva jednoznačne na základe princípov zákonov a kategórií marxisticko-leninskej filozofie a práve preto má jeho publikácia čo povedať nielen mladým, ale i starším členom našej spoločnosti. Kornel Vavrinčík chápe otázku budúcnosti spoločnosti ako problém filozofický, ale riešenie tohto problému funduje i ekonomicky a prírodovedecky. Publikácia je hodnotná tým, že orientuje pozornosť na všeobecné a nie iba parciálne problémy.

Populárnou formou sa snaží inšpirovať čitateľa k hlbšiemu zamysleniu sa nad budúcnosťou sveta v roku 2000, a to z aspektu najdôležitejších vedeckých disciplín i z aspektu všobecno-filozofického. Cieľom tejto pútavej a obsahovo náročnej publikácie je sprístupniť čitateľovi minulosť a súčasnosť ľudstva a cez ich pochopenie stimulovať utváranie predstáv o budúcnosti ľudstva. Marxistický prístup k ľudskej podstate je prístupom, ktorý predstavuje človeka ako tvorcu. Prostredníctvom jeho tvorivej činnosti sa mení príroda i spoločenské prostredie, v tvorivej činnosti sa človek seberealizuje, a tým rozvíja dimenzie svojej osobnosti — šírku a hĺbku vlastnej osobnosti.

Obsahovo je kniha *Rok 2000 — spor o budúcnosť človeka* rozčlenená do troch kapitol a záveru. V prvej kapitole, ktorá čitateľa uvádza do zaujímavej problematiky, autor črtá základné zákonitosti spoločenského vývinu, uvádza podstatné znaky tohto vývinu a jeho dejinné medzníky, ktoré sú výrazom kvalitatívnych premien v spoločenskom vývine. Za základné dejinné medzníky považuje poľnohospodársku revolúciu v ranom štádiu spoločenského vývinu, myšlienkovú revolúciu v staroveku a priemyselnú revolúciu v novoveku.

V druhej kapitole analyzuje buržoázne idey pokroku a krízu súčasného buržoázneho myslenia. Autor dokazuje, že ideály buržoáznej spoločnosti ostali len ideálmi, ktorých realizáciu táto spoločnosť nie je schopná zaistiť. Buržoázne idey pokroku ostávajú iba v rovine abstrakcie a nemôžu sa transformovať do konkrétnej skutočnosti, pretože buržoázna spoločnosť nedovoľuje uplatnenie princípov slobody, rovnosti a bratstva v tom období, keď sa stáva vládnucou spoločenskou triedou. Autor nielen reprodukuje názory buržoázných teoretikov na

otázku budúcnosti ľudstva, ale ich bezprostredne konfrontuje s marxistickou interpretáciou. Autorove rozborové sa vyznačujú tým, že stimulujú k polemike a takáto polemika pomáha čitateľovi utvárať si vlastný názor. Autor neurčuje čitateľovi úlohu pasívneho konzumenta myšlienok, ale vedie ho k formulovaniu vlastných záverov a prognóz o budúcnosti. Takáto metóda orientuje čitateľa na to, aby si všimol podstatné fakty a zákonitosti spoločenského vývinu, pričom mu umožňuje, aby zo sumy vedomostí, ktorú si predchádzajúcim štúdiom osvojil, eliminoval nepodstatné detaily a oslobodil si priestor vo svojom myslení pre kvintezenčné závery, ktoré ho môžu optimálne orientovať v procese tvorby vlastných záverov o svojej individuálnej budúcnosti i o budúcnosti ľudstva ako rodu.

Tretia kapitola predstavuje serióznu a vedecky zdokumentovanú analýzu vzájomnej konfrontácie kapitalizmu a socializmu, pričom autor na faktoch dokazuje, že budúcnosť jednoznačne patrí socializmu. Zákony spoločenského vývinu sú objektívne a nezávisia od formulovania najrôznejších teórií o postindustriálnej spoločnosti, o konvergencii medzi kapitalizmom a socializmom. Autor ukazuje, že tieto i ďalšie teórie buržoázných ideológov sú v podstate formulované na teoretické zdôvodňovanie záujmov buržoázie ako spoločenskej triedy, i keď nepopiera, že v jednotlivostiach môžu byť zaujímavé a môžu obsahovať i pozoruhodné analýzy.

Kniha K. Vavrinčíka je významným príspevkom do marxistickej teórie prognostiky a jednoznačne dokazuje, že prognóza budúcnosti ľudstva, ak má byť vedecká, musí byť založená na znalosti zákonov a kategórií dialektického materializmu, pretože len z rozporov súčasnosti možno usudzovať

na rozpory budúcnosti, ako i na metódy riešenia týchto rozporov.

Pre čitateľa je kniha príťažlivá najmä tým, že je prehľadne členená, že sa v nej používa princíp názorného výkladu zložitých filozofických problémov. Vyznačuje sa netradičným použitím znakov, schém a modelov, ako i heslovaním jednotlivých tematických celkov po okrajoch. Takéto spracovanie umožňuje rýchlu orientáciu, a tým spĺňa základné didakticko-metodické princípy, ktorých realizácia umožňuje čitateľovi efektívne a hlboko preniknúť do riešenej problematiky.

Z celkovej analýzy problematiky budúcnosti človeka a ľudstva vyplýva jednoznačný záver, že reálnu budúcnosť ľudstva predstavuje jedine komunistická spoločnosť. Vybudovanie takejto spoločnosti je historickou zákonitosťou, avšak jej konkrétna realizácia naráža na niektoré problémy súvisiace so súčasným rozdelením sveta na dva spoločenské systémy. Imperializmus sa snaží zabrzdiť rozvoj socialistického spoločenského systému najmä horúčkovitým zbrojením. Preto autor v závere publikácie uvádza túto pozoruhodnú myšlienku, ktorá musí každého čitateľa podnecovať k uvažovaniu a ku konkrétnym činom v boji za svetový mier.

„Bolo by tragické, keby svetlo rozumu, ktoré priniesla myšlienková revolúcia staroveku, sa ešte vo veku rozvinutej vedecko-technickej civilizácie stalo obeťou iracionálnych síl, vzbúrených súkromnovlastníckych vášní a agresívnych pudov. Preto je nevyhnutné definitívne zastaviť mocenskú politiku tradičného balansovania na pokraji vojny, politiku sily a nátlaku a nahradiť ju formami mierového súťaženia a riešenia sporných otázok rokováním, vzájomnou a medzinárodnou dohodou. V tom musí teraz ľudstvo skladať štátnickú skúšku svojho rozumu.“

L. J. Veverka, P. Fobel